

İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet ve Dinî Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*

İbrahim AŞLAMACI**

Emrah EKER***

Özet - Bu çalışmada İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin dinî tutum ve okul aidiyet düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve aralarındaki ilişkinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma betimsel tarama, karşılaştırmalı ilişkisel tarama ve korelasyon türü ilişkisel tarama modellerinde tasarlanmıştır. Araştırmada TÜİK'in Türkiye bölgeler sınıflamasında düzey 1 olarak belirlediği 12 bölgeden seçilen birer il araştırmanın örneklem illeri olarak seçilmiştir. Örneklem olarak seçilen illerden belirlenen toplam 26 İmam-Hatip Lisesinde okuyan 3775 öğrenciye 2015-2016 öğretim yılı bahar döneminde anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama araçları olarak kişisel bilgi formu ile birlikte öğrencilerin dinî tutum düzeylerini ölçmek için Ok-Dinî tutum Ölçeği ve bu araştırma kapsamında araştırmacılar tarafından geliştirilen İHL Okul Aidiyeti Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin dinî tutum ve okul aidiyet düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ve bu düzeylerin il, cinsiyet, sınıf, İHL tercih sebebi ve üniversitede okumak istedikleri alan grubu değişkenleri açısından farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler - İmam-Hatip Lisesi Öğrencileri, Dini Tutum, Okul Aidiyet Duygusu

* Bu makaledeki veriler, Değerler Eğitimi Merkezi tarafından finanse edilen İmam-Hatip Araştırmaları Projesi kapsamında elde edilmiştir. Araştırmayı destekleyen Değerler Eğitimi Merkezi yetkililerine katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

** Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü

*** Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Doktora Öğrencisi

Giriş

Cumhuriyet döneminde eğitim sistemi içerisinde yer alan başlıca kurumlardan birisi olarak günümüze kadar gelen İmam-Hatip okulları, kuruluşlarından bugüne kadar aynı zamanda sayıları, amaçları, müfredatı, yetiştirdikleri öğrenci profili ve mezunlarının üniversite tercihleri gibi pek çok açıdan toplumun farklı kesimleri arasında sürdürülen tartışmaların odağı haline getirilmiştir. Konunun bilimsel zeminden ziyade siyasal boyutta ele alınması, bu kurumların bir sorun kaynağı olarak algılanmasına ve yürütülen ideolojik mücadelenin araçlarından biri haline gelmelerine yol açmıştır (Aşlamacı, 2014; Kaymakcan ve Aşlamacı, 2011; Çakır ve diğerleri, 2004).

Kuruluşundan günümüze Türkiye gündeminde sık sık tartışılan bir mesele halini alan İmam-Hatip okullarındaki gelişmeler de bu tarihsel tecrübeye uygun olarak inişli çıkışlı bir süreç izlemiştir. Dinin vicdani bir meseleye indirgendiği tek parti iktidarı döneminde tamamen kapatılan bu okullar, 1951 yılında halkın yoğun din hizmetleri ihtiyacı ve talebi doğrultusunda Demokrat Parti iktidarı döneminde yeniden açılmıştır. Bu kurumların tekrar açıldığı 1951 yılından itibaren 90'lı yıllara kadar yaşadıkları niceliksel artış ve niteliksel dönüşüm, kamuoyunda 28 Şubat süreci olarak bilinen 1997 sonrası süreçte kesintiye uğramıştır. Bu süreçte alınan kesintisiz sekiz yıllık eğitim kararı ile bu okulların orta kısımlarının kapatılması ve üniversiteye giriş sisteminde yapılan katsayı uygulaması, bu okullarda 1998 yılından 2003 yılına kadar ciddi bir niceliksel düşüş ve niteliksel gerilemeye yol açmıştır. Ancak Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarıyla birlikte 2003 yılından itibaren İmam-Hatip okulları yeniden niceliksel bir artış yaşamaya başlamıştır. Ak Partinin Türk eğitim sistemini yeniden yapılandırma kapsamında 2012 yılında gerçekleştirdiği köklü değişim, bu okulları da yakından ilgilendirmiştir. 30 Mart 2012 tarihinde kabul edilen kanun değişikliği ile kesintisiz 8 yıllık zorunlu eğitim uygulamasıyla kapatılan İmam-Hatiplerin orta kısımları yeniden açılmıştır. Ayrıca üniversiteye giriş ve yerleştirme işlemleri yeniden düzenlenmiş, katsayı uygulaması kaldırılarak bu okul mezunlarının üniversitelerin tüm bölümlerine herhangi bir engel olmaksızın girmelerine imkân tanınmıştır (Aşlamacı, 2014).

İmam-Hatip okulları, Cumhuriyet tarihi boyunca haklarında çok tartışılan ve görüş bildirilen kurumlar olmalarına rağmen bu okullara yönelik yeterli sayıda ve nitelikte bilimsel çalışmaların yapıldığını söylemek güçtür (Kaymakcan ve Aşlamacı, 2011; Türkan, 2015). Ayrıca 2010 sonrası süreçte sayıları hızla artan

İmam-Hatip Liselerinin bu yoğunluktaki niceliksel artışına mukabil olarak bu okullarda niteliğin hangi düzeyde seyrettiği merak konusudur. Bu okullardaki eğitimin/din eğitiminin niteliğine ilişkin farklı başlıklarda saha araştırmalarıyla desteklenecek çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu nedenle bu okullardaki eğitimin/din eğitiminin niteliği ya da başarısı üzerinde etkili olabilecek öğrenci profili/başarısı, öğretmen profili/başarısı, müfredat, fiziksel yapı gibi farklı etkenlerin incelenmesi önem taşımaktadır.

İmam-Hatip Liselerindeki eğitimin/din eğitiminin niteliğine ilişkin yürütülecek çalışmalarda bu okullarla ilgili paydaşlardan mevcut duruma dair geri bildirim sağlanması gereklidir. Bu paydaşlardan biri olarak bu okul öğrencilerinin değişik konulardaki profillerinin betimlenmesi ya da akademik başarılarını etkileyen unsurların yürütülecek saha çalışmalarıyla ele alınması önemlidir. Bu unsurların başında gelen öğrencilerin okul aidiyet düzeyleri, bilimsel çalışmalara henüz konu edilmemiştir.

Yine İHL öğrencilerinin dinî tutum, dindarlık ya da dinî yönelim düzeylerine ilişkin yapılan müstakil çalışma yok denecek kadar azdır. Bu konuda tespit edebildiğimiz tek çalışma Karacoşkun (1995) tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanan, 1992-1993 öğretim yılında Samsun ve ilçelerindeki İHL'lerden 374 öğrenci üzerine yürütülen ve öğrencilerin dinî tutum ve davranış düzeylerini tespit etmeyi amaçlayan çalışmadır. Bunun dışında İHL öğrencilerinin de örnekleme dahil edildiği ortaöğretim öğrencilerinin dinî tutum, dindarlık ya da dinî yönelim düzeylerini Gözlükaya (2014) akademik başarı, Çapar (2008) benlik, Çetin (2010) empati, Yakut (2012) şiddet, Çoban (2013) sanal bağımlılık, Tokat (2012) kaygı, Gürsu (2011) psikolojik sağlık gibi bazı değişkenlerle ilişkisi açısından daha çok yüksek lisans tezi olarak hazırladıkları çalışmalarında ele almışlardır.

Bu araştırmada özellikle günlük zaman dilimlerinin önemli bir bölümünü bu okullarda geçiren öğrencilerin okullarına olan bağlılıkları ya da kendilerini ne kadar bu okullara ait hissettiklerinin okul tercih sebebi, üniversite yönelimi gibi toplumda sıklıkla tartışılan değişkenler açısından incelenmesi, hem öğrenci profilini betimlemek hem de akademik başarı üzerinde etkili olan aidiyet düzeyleri hakkında fikir edinmek bakımından araştırmaya değer görülmüştür. Ayrıca Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 32. maddesi gereğince nitelikli din görevlileri yetiştirmek için öğrencilerine müfredatlarında diğer lise türlerine göre daha fazla din eğitimi-öğretimi sunan ve öğrencilerinde olumlu dinî tutum oluşturan

ması beklenen bu okulların öğrencilerinin dinî tutum düzeylerinin söz konusu değişkenler açısından incelenmesi, bu okulların öğrenci profilini betimlemek adına anlamlı görülmüştür. Böylece araştırmanın problemi İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin okul aidiyet ve dinî tutum düzeyleri ile bu iki değişken arasındaki ilişki üzerine kurgulanmıştır.

Temel Kavramlar

Tutum

Tutum, kişinin herhangi bir obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde belirleme tarzıdır (Peker, 2008, s. 146). Diğer bir tanımlama ile insanların diğer insanlar, nesnelere, olaylar, fikirler, kurumlar ve durumlar karşısında bir tavır veya davranış biçimini oluşturma eğilimidir (İnceoğlu, 2010, s. 5). Bir eğilimin tutum olabilmesi için üç farklı bileşene sahip olması gerekir. Tutum olarak tanımlanan eğilimin içerisinde tutum nesnesine yönelik düşünce ve inançlardan oluşan bilişsel; duygu ve heyecanları içeren duygusal ve gözlenebilen eylemleri içeren davranışsal öğeler bulunur (Ok, 2011, s. 531; Cüceloğlu, 2008, s. 521).

Tutum, doğrudan doğruya gözlenebilen bir davranış değil, davranışa hazırlayıcı bir eğilim olduğu için gözle görülemez. Fakat gözlenebilen bazı davranışlara yol açtığından, bu davranışların gözlenmesi sonucu herhangi bir tutumun var olduğu söylenebilir (Peker, 2008, s. 146-147). Bu durum, tutumların ölçülmesiyle insan davranışlarının yordanabileceği varsayımına ulaştırır. Ancak yapısı itibarıyla tutumları doğrudan ölçmek mümkün değildir. Tutumlarla ilgili bilgi bireylerin düşünceleri, duyguları ve tepki eğilimlerinden elde edilebilir. Bunun için kullanılan yöntemlerden en sık tercih edileni tutum ölçekleridir (Tavşancıl, 2002).

Dinî Tutum

Din, bireyin hayatını anlamlandırmasında en önemli referans kaynaklarından birisidir. Mensuplarının tutum ve davranışlarını şekillendiren din, aynı zamanda bireyler için bir tutum konusudur. Bireylerin dine ve dinî öğelere karşı duygu, düşünce ve davranışlarını düzenli olarak oluşturması sonucu ortaya çıkan dinî tutum, olumlu veya olumsuz yönlü olabilir. Olumlu dini tutum, bireyin dine karşı olumlu duygu, düşünce ve davranış eğilimi içerisinde olmasıdır. Olumsuz dinî tutum ise bireyin dine karşı olumsuz düşünce, duygu ve davranış taşıma eğilimidir (Kaya, 1998, s. 35).

Dini tutumlar, kişinin dini hayatına ve dini davranışlarına yön verdiği gibi, merkezi bir tutuma dönüşmesi durumunda eğitim, siyaset, ekonomi gibi sosyal hayatın farklı alanlarındaki tutumlarını da etkileyebilme gücüne sahiptir (Kaya, 1998). Bu önemine binaen bireyin dinî tutumunun tespiti, dindarlık düzeyi, dinî yaşantı ya da din algısı, dinî yönelimi gibi pek çok farklı başlık araştırmacıların ilgi alanına girmiştir. Bu çalışmaların ilk örneklerine 20. yüzyılın ortalarında Amerika'da rastlanmaktadır. Hıristiyanlar üzerinde gerçekleştirilen bu çalışmalarda gün geçtikçe yeni ölçme araçları ortaya konmuştur. 1980'li yıllarda Türkiye'de de çalışma konusu olmaya başlayan başta dindarlık olmak üzere dinî tutum, davranış ve algıların araştırılmasında büyük ölçüde Glock, Lenski, King, Hunt, Faulkner ve De Jong, Allport ve Ross gibi bilim adamlarının ölçekleri sahaya uyarlanarak kullanılmıştır. Hıristiyanlar üzerinde geliştirilen yabancı ölçeklerin Türkçeye uyarlanmasından başka Taplamacıoğlu, Günay, Uysal, Yapıcı, Onay, Taş, Ok, Akyüz gibi yerli araştırmacılar da bu konuda ölçek geliştirme çalışmaları yürütmüştür.

Bu araştırmada ise Ok tarafından geliştirilen Ok-Dinî tutum ölçeği kullanılmıştır. Ok, bu ölçeğinde dinî tutumun bilişsel, duygusal, davranışsal boyutlarına ek olarak ilişkisel boyutu da eklemiştir. Dinî tutumun bu alt gruplardan ilki olan bilişsel boyutla kişinin din ile ilgili genel bakış açısının nasıllığını, davranışsal boyutla dinî değerlerin kişilerin davranışlarına ne düzeyde etki ettiğini, duygusal boyutla dinin duygu dünyasına hitap eden yönüyle ne derecede kişiyi etkilediğini ölçmeyi hedeflemiştir. Ayrıca ölçülmesi hedeflenen tutum nesnesinin Tanrı'nın merkezi bir konuma sahip olduğu din olgusu olması hasebiyle ilişkisel boyut, yani Tanrı ile ilişki boyutu dördüncü boyut olarak ölçekte yer almıştır.

Okul Aidiyeti

Öğrencilerin günlük zaman dilimlerinin önemli bir bölümünü geçirdikleri okula ilişkin olumlu tutum ve davranışlar geliştirmek, özellikle eğitimin akademik sonuçları üzerindeki etkisi nedeniyle, eğitim alanında önemsenen konulardan birisidir. Öğrencilerin okullarına yönelik sahip olmaları beklenen önemli duyuşsal özelliklerden biri de, okula bağlılık veya okula aidiyet duygusudur. Okula aidiyet duygusu, öğrencinin kendisinin okul toplumunun (diğer öğrenciler, öğretmenler, yöneticiler ve personeller) önemli bir üyesi olduğunu ve okul toplumu tarafından kabul ve saygı gördüğünü düşünmesine ve buna bağlı olarak kendisini okulun ve okuldaki sosyal bir grubun parçası olarak hissetmesine yönelik öznel duygu durumunu ifade etmektedir (Goodenow ve Grady, 1993, akt. Sarı, 2013, s. 148).

Öğrencilerin okul aidiyet duygusu özellikle yurt dışı alan yazında birçok araştırmaya konu edilmesine rağmen, bu husus yurt içi çalışmalarda sınırlı sayıda ele alınmıştır. Konu üzerinde yapılan çalışmalarda okul aidiyet duygusunun öğrencinin akademik başarısını etkilediği, yüksek başarı, akademik motivasyon ve akademik öz yeterlilik, okuldan memnun olma, kişiler arası olumlu ilişkiler, geleceğe olumlu bakış ve okul etkinliklerine katılım arasında olumlu yönde; okulu terk etme, okuldan soğuma, yabancılaşma, kaygı düzeyi ve okul sorunları/ istenmeyen davranışlar ile de olumsuz yönde ilişki gösterdiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda algılanan aidiyet duygusunun temel bir psikolojik ihtiyaç olduğuna ve bu ihtiyaç karşılandığında olumlu sonuçların ortaya çıktığına ilişkin araştırmacılar arasında genel bir fikir birliği bulunmaktadır (Duy ve Yıldız, 2014, s.175).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin dinî tutum ve okul aidiyet düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından (il, cinsiyet, sınıf, İHL tercih sebebi ve üniversitede okumak istedikleri alan grubu) incelenmesi ve her iki bağımlı değişken arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin dinî tutum düzeyleri il, cinsiyet, sınıf, İHL tercih sebebi ve üniversitede okumak istedikleri alan grubu değişkenleri açısından farklılık göstermekte midir?
2. İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin okul aidiyet düzeyleri il, cinsiyet, sınıf, İHL tercih sebebi ve üniversitede okumak istedikleri alan grubu değişkenleri açısından farklılık göstermekte midir?
3. İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin dinî tutum ve okul aidiyet düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma öncelikle İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin dinî tutum ve okul aidiyet düzeylerini betimlemeye çalıştığından *betimsel tarama modeline*, öğrencilerin dinî tutum ve okul aidiyet düzeylerini bazı değişkenlere göre karşılaştırmayı amaçladığından *karşılaştırmalı ilişkisel tarama modeline* ve ayrıca öğrencilerin dinî tutum ve okul aidiyet düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi

amaçladığından *korelasyon türü ilişkiyel tarama modeline* dayanmaktadır (Karasar, 1999, s. 78-81).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2015-2016 öğretim yılında Türkiye’deki örgün İmam-Hatip Liselerinde öğrenim gören öğrencilerdir. Milli Eğitim bakanlığı istatistiklerine göre söz konusu dönemde örgün İmam-Hatip Liselerinde öğrenim gören toplam öğrenci sayısı 555,870’tir (MEB, 2016, s. 208). Araştırmanın örneklemini ise 12 ilden tespit edilen 26 İmam-Hatip Lisesinden toplam 3775 öğrenciden oluşmaktadır.

Araştırmada örneklem olarak illerin tespitinde ülkeyi temsil gücünün daha yüksek olduğu düşüncesiyle TÜİK’in Türkiye bölgeler sınıflamasından yararlanılmıştır. Bu şekilde TÜİK’in düzey 1 olarak belirlediği 12 bölgeden seçilen birer il, araştırmanın örneklem illeri olarak seçilmiştir. Her ilde ise en az iki İmam-Hatip Lisesinde anket uygulanması planlanmış, ancak nüfus yoğunluğu itibarıyla İstanbul’un Anadolu ve Avrupa yakalarının ayrı örneklem olarak ele alınması kararlaştırılmıştır. İllerdeki okulların tespitinde İl Milli Eğitim Müdürlüklerindeki yetkililerle iletişime geçilerek onlardan farklı sosyo-demografik özellikler taşıyan bölgelerdeki okulların tespiti konusunda yardım alınmıştır. Böylece dokuz ilden ikişer, İstanbul’dan dört, Malatya’dan üç ve Iğdır’dan bir okul olmak üzere toplam 26 okul araştırmanın örneklem okulları olarak belirlenmiştir. Her ilden ortalama 300 öğrenciye, İstanbul’da ise bu sayının iki katı öğrenciye anket uygulanması hedeflenmiştir. Bu kapsamda araştırmanın örneklemini için seçilen iller ve her ildeki ankete katılan öğrenci sayıları tablo 1’de gösterilmektedir:

| TÜİK TÜRKİYE SINIFLAMASI (Düzye 1) | Örneklem Olarak Belirlenen İller | Anket Uygulanan Okul Sayısı | Anket Uygulanan Öğrenci Sayısı |
|------------------------------------|----------------------------------|-----------------------------|--------------------------------|
| TR1 İstanbul | İstanbul | 4 | 601 |
| TR2 Batı Marmara | Tekirdağ | 2 | 294 |
| TR3 Ege | İzmir | 2 | 291 |
| TR4 Doğu Marmara | Bolu | 2 | 293 |
| TR5 Batı Anadolu | Ankara | 2 | 268 |
| TR6 Akdeniz | Antalya | 2 | 299 |
| TR7 Orta Anadolu | Kayseri | 2 | 298 |
| TR8 Batı Karadeniz | Samsun | 2 | 295 |

| | | | |
|--|-----------|-----------|-------------|
| TR9 Doğu Karadeniz | Trabzon | 2 | 276 |
| TRA Kuzeydoğu Anadolu | Iğdır | 1 | 279 |
| TRB Orta doğu Anadolu | Malatya | 3 | 296 |
| TRC Güneydoğu Anadolu | Şanlıurfa | 2 | 285 |
| Anket Uygulanan Toplam Okul ve Öğrenci Sayısı | | 26 | 3775 |

Araştırmanın örneklemini oluşturan İHL öğrencilerinin; buldukları il, cinsiyet ve sınıf değişkenlerine göre dağılımı tablo 2’de sunulmuştur:

Tablo 2: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri

| | | f | % |
|---------------|-----------|-------------|--------------|
| İl | Ankara | 267 | 7,1 |
| | Antalya | 300 | 7,9 |
| | Bolu | 293 | 7,8 |
| | Iğdır | 279 | 7,4 |
| | İstanbul | 601 | 15,9 |
| | İzmir | 291 | 7,7 |
| | Kayseri | 298 | 7,9 |
| | Malatya | 296 | 7,8 |
| | Samsun | 295 | 7,8 |
| | Şanlıurfa | 285 | 7,5 |
| | Tekirdağ | 294 | 7,8 |
| Trabzon | 276 | 7,3 | |
| Toplam | | 3775 | 100,0 |
| Cinsiyet | Erkek | 1667 | 44,2 |
| | Kız | 2102 | 55,8 |
| | Toplam | 3769 | 100,0 |
| Sınıf | 10.sınıf | 573 | 15,2 |
| | 11.sınıf | 2009 | 53,2 |
| | 12.sınıf | 1192 | 31,6 |
| | Toplam | 3769 | 100,0 |

Araştırmaya katılan 3775 öğrencinin 1667’si (%44,2) erkek, 2102’si (%55,8) kızdır. 2015-2016 öğretim yılına ilişkin Milli Eğitim istatistiklerine göre Açık İmam-Hatip Lisesi hariç, örgün İmam-Hatip Liselerinde öğrenim gören toplam 555,870 öğrencinin 256,711’i (%46,18) erkek, 299,159’u (%53,81) kızdır (MEB, 2016, s. 208). Bu anlamda örneklemin cinsiyet dağılımının evrendeki dağılıma yakın olduğu görülmektedir.

Örneklemini oluşturan öğrencilerden 573 öğrenci (%15,2) 10. sınıfta, 2009 öğrenci (%53,2) 11. sınıfta ve 1192 öğrenci (%31,6) ise 12. sınıfta okumaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ile birlikte öğrencilerin dinî tutum düzeylerini ölçmek için Ok-Dinî tutum Ölçeği ve bu araştırma kapsamında araştırmacılar tarafından geliştirilen İmam-Hatip Lisesi Okul Aidiyeti Ölçeği (İHL Okul Aidiyet Ölçeği) kullanılmıştır.

Dinî Tutum Ölçeği: Ok (2011) tarafından geliştirilen Dinî tutum Ölçeği bilgi, duygu, davranış ve ilişki boyutları olmak üzere dört alt boyuttan ve toplam sekiz maddeden oluşmaktadır. Her boyuta ilişkin ikişer madde bulunmaktadır. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonuçlarına göre ölçeğin açıkladığı toplam varyans oranının % 86 olduğu tespit edilmiştir. Maddelerin faktör yük değerleri ise .77 ile .87 arasında değişmektedir. Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ölçeğin bütünü için .91 olarak bulunmuştur (bkz. Ok, 2011). Bu araştırmada ise Cronbach Alfa katsayısı ölçeğin bütünü için .79 olarak tespit edilmiştir.

İHL Okul Aidiyet Ölçeği: İHL öğrencilerinin okullarına aidiyet düzeylerinin tespit etmek için araştırmacılar tarafından “İHL Okul Aidiyet Ölçeği” geliştirilmiştir. Ölçek geliştirme sürecinde öncelikle literatür taraması yapılmış ve konuya ilişkin madde havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan taslak madde formunda uzman görüşleri alınarak gerekli düzeltmeler yapılmış ve 13 maddelik bir ölçek formu hazırlanmıştır. Ölçeğin pilot uygulaması İstanbul'daki iki İmam-Hatip Lisesinde öğrenim gören toplam 286 öğrenciye uygulanmıştır. Pilot uygulamada elde edilen veriler doğrultusunda ölçeğin yapı geçerliliği ve güvenilirlik çalışması gerçekleştirilmiştir. 3775 öğrencinin katıldığı asıl uygulamada da ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik değerlerine tekrar bakılmıştır.

Ölçeğin yapı geçerliliğinin sağlanabilmesi için faktör analizi (Principal Component Analysis) yapılmıştır. Bu analiz öncesinde verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kaiser Mayer Olkin (KMO) ve Barlett testi sonucunda KMO değeri ,844; Barlett testi değeri ise .00 anlamlı ($p<.01$) bulunmuştur. Söz konusu değerler ölçeğin faktör analizi için uyumlu olduğunu göstermektedir (Tavşangil, 2002, s. 67).

Ölçeğe yapılan geçerlik analizi sonucunda herhangi bir boyut altında yeterli yük değerlerine ulaşmayan maddeler ölçekten çıkarılmış, sonuçta tek boyutta yedi maddeden oluşan İHL Okul Aidiyet ölçeği elde edilmiştir. Tek boyutun açıkladığı toplam varyans oranı pilot uygulamada % 45,67, asıl uygulamada

ise 45,48 olarak tespit edilmiştir. Maddelerin faktör yükleri ,53 ile ,79 arasında değişmiştir. Ölçeğin güvenilirlik düzeyinin belirlenmesi amacıyla hesaplanan Croanbach Alpha iç tutarlılık katsayısı sonucunda alfa değeri pilot uygulamada ,742, asıl uygulamada ise ,797 olarak bulunmuştur. Ölçeğin maddeleri, faktör yükleri ile toplam korelasyonları, toplam varyansı açıklama oranları ve güvenilirlik katsayısı tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3: İHL Okul Aidiyet Ölçeği, Maddeleri, Faktör Yükleri ve Toplam Korelasyonları

| Ölçek Maddeleri | Faktör No | Faktör Yüğü | Madde Toplam r’si |
|---|----------------|-------------|-------------------|
| 1- Tekrar tercih etme şansım olsaydı yine İmam-Hatip Lisesinde okumayı tercih ederim. | 1 | ,793 | ,628 |
| 2- İHL’de okumaktan memnunum. | 1 | ,770 | ,593 |
| 3- Bulduğum her ortamda İmam-Hatip öğrencisi olduğumu rahatlıkla ifade edebilirim. | 1 | ,724 | ,524 |
| 4- İHL’de aldığım eğitim, tercih edeceğim mesleği belirlememde etkilidir. | 1 | ,658 | ,433 |
| 5- Okulumu iyi bir şekilde temsil edebildiğimi düşünüyorum. | 1 | ,621 | ,386 |
| 6- Kendimi İmam-Hatip Lisesine ait <u>hissetmiyorum</u> . | 1 | ,577 | ,372 |
| 7- İHL öğrencisi olmanın sorumluluğu daha fazladır. | 1 | ,536 | ,354 |
| Açıklanan Toplam Varyans | Pilot: % 45,67 | | Asıl: % 45,48 |
| Cronbach Alpha Katsayısı | Pilot: ,742 | | Asıl: ,797 |

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veriler 2015–2016 öğretim yılı bahar dönemi Nisan ve Mayıs aylarında toplanmıştır. Türkiye kapsamlı olarak planlanan araştırmanın uygulama izni Din Öğretimi Genel Müdürlüğü’nden sağlanmıştır. Daha sonra örneklem olarak belirlenen illerin İl Milli Eğitim Müdürlüklerinden yetkililerle iletişim kurularak araştırma hakkında bilgi verilmiş ve kendilerinden illerindeki farklı sosyo-demografik bölgelerden okulların belirlenmesinde yardım talep edilmiştir. Belirlenen okulların yönetimleri ile de iletişime geçilerek uygulama öncesi bilgilendirme yapılmış ve uygun gün kararlaştırılmıştır. Anket formları araştırmacılar tarafından bizzat okullara gidilerek öğrencilere ders saatlerinde ve sınıflarda yüz yüze uygulanmıştır. Anket uygulama öncesinde öğrencilere araştırma hakkında gerekli açıklamalar yapılmış, bilgilerin bilimsel amaçla kullanılacağı, toplu olarak değerlendirileceği ve bu nedenle isim ya da numara yazmamaları gerektiği ifade edilmiştir.

Araştırmada elde edilen verilerin çözümlenmesi SPSS 22.0 paket programında gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde betimsel istatistiklere yer verilmiştir. Verilerin normal dağılıp dağılmadığının tespiti için Kolmogorov Smirnov normallik testi yapılmıştır. Test sonucunda basıklık ve çarpıklık değerlerinin (-1,5) ile (+1,5) arasında olması nedeniyle verilerin normal dağıldığı kabul edilmiştir. Bu nedenle İHL öğrencilerinin dinî tutum ve okul aidiyet düzeyleri arasındaki ilişkinin ve yönünün tespitinde Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Ayrıca öğrencilerin dinî tutum ve Okul aidiyet düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için ikili gruplar için t-testi, ikiden fazla gruplar için ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Grupların aldıkları puanların farklılaştığı sonuçlarda farklılaşan grupları bulmak amacıyla, grupların ortalama puanları arasında Post-Hoc çoklu karşılaştırma testlerinden LSD analizi kullanılmıştır. Araştırmada gerçekleştirilen analizlerde anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiş, bununla birlikte .01 düzey anlamlı çıkan sonuçlar da ayrıca belirtilmiştir.

Öğrencilerin ölçeklerin her bir maddesi için verdikleri cevapların puanlanmasında olumlu maddelerde “tamamen katılıyorum” seçeneğine 5, “katılıyorum” seçeneğine 4, “kararsızım” seçeneğine 3, “katılmıyorum” seçeneğine 2 ve “hiç katılmıyorum” seçeneğine 1 puan verilmiş, olumsuz maddelerde ise puanlama olumlu maddelerin tersi yönde yapılmıştır. Ortalama puanlar 1.00-1.80 arası çok düşük, 1.81-2.60 arası düşük, 2.61-3.40 arası orta, 3.41-4.20 arası yüksek ve 4.21-5.00 arası çok yüksek düzey olarak yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin İHL Tercih Sebepleri ve Üniversitede Okumak İstedikleri Alanlara İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan İHL öğrencilerinin bu okulları tercih sebepleri ve üniversitede okumak istedikleri alanlara ilişkin bulgular tablo 4 ve 5'te sunulmuştur:

Tablo 4: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin İHL Tercih Sebepleri

| | | <i>f</i> | % |
|----------------------|--|----------|-------------|
| İHL Tercih Sebepleri | Aile isteği | 1333 | 36,8 |
| | Kendi isteği | 1458 | 40,3 |
| | Öğretmen yöneltmesi | 67 | 1,9 |
| | Akrabaların tavsiyesi | 42 | 1,2 |
| | Çevresindeki bazı insanların teşviki | 133 | 3,7 |
| | Ortaokuldan sonra sistemin yönlendirmesi | 38 | 1,1 |
| | Puanının bu okula yeterli olması | 244 | 6,7 |
| | Okulun evine yakın olması | 80 | 2,2 |
| | Diğer | 223 | 6,2 |
| | Toplam | | 3618 |

Ankete katılan öğrencilere yöneltilen “İmam-Hatip Lisesini tercihinizde aşağıdakilerden hangisi en fazla etkili oldu?” sorusu için tek seçeneğin işaretlenmesi talep edilmiştir. Bu soruya cevap veren 3618 öğrencinin 1458’i (%40,3) “kendi isteğim”, 1333’ü (%36,8) ise “ailemin isteği” seçeneğini işaretlemiştir. Diğer yedi seçeneği işaretleyenlerin sayısı ise toplamda 827’dir (%22,9).

Öğrencilerin İHL tercih sebeplerine ilişkin diğer bazı çalışmalarda elde edilen veriler ise şu şekildedir: Cebeci (1993) tarafından Sakarya, Zonguldak, Ereğli ve Karasu’daki İmam-Hatip Liselerinden mezun olanlara yönelik yaptığı çalışmasında katılımcıların % 71’i “dini bilgileri daha iyi öğrenmek için”, % 15’i “ailem istediği için”, % 9’u ise “din görevlisi olmak için” seçeneğini işaretleyerek İHL tercih sebebini ortaya koymuştur. Türkmen (1998) tarafından 1993-1994 öğretim yılında Bursa ve çevre ilçelerindeki İHL’lerden 500 öğrenciye yönelik yapılan çalışmada öğrencilerin % 50’si kendi isteğiyle, % 26’sı ise aile isteğiyle İHL’yi tercih ettiğini bildirmiştir. Ünlü (1999) tarafından 1995-1996 yıllarında Bursa’daki 14 İmam-Hatip Lisesinden 565 öğrenciye yönelik yapılan çalışmaya göre öğrencilerin % 52,1’i kendi isteğiyle, % 33,27’si ise aile isteğiyle İmam-Hatip Lisesini tercih etmiştir. Doğan (2006) tarafından 2006 yılında Adana il merkezindeki İHL’lerden 170 öğrenciye yönelik yürütülen çalışmada farklı maddelere verilen yanıtlarda öğrencilerin % 69,4’ü kendi isteğiyle İHL’de okuduğunu, % 52,4’ü ise bu tercihte ailesinin isteğinin de etkili olduğunu ifade etmiştir. Cerrah (2010) tarafından 2009-2010 öğretim yılında Erzurum ve ilçelerindeki üç İHL’den 400 öğrenciye yönelik yürütülen çalışmada öğrencilerin % 47,3’ü kendi isteği, % 21,3’ü babasının isteği, % 4,8’i ise annesinin isteğiyle İHL’yi tercih ettiğini ifade etmiştir. Korkmaz (2013) 2013 yılında Kayseri örneğinde 380 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmasında, öğrencilere birden

fazla işaretleme imkânının verildiği soruda, İmam-Hatip Lisesini isteyerek tercih edenlerin oranı % 69,8'dir. Özensel ve Aydemir (2014) tarafından TİMAV için yapılan ve 24 ilden 2689 İHL öğrencisine yönelik gerçekleştirilen araştırmada öğrencilerin % 43,6'sı İHL'de okumaya kendisinin, %32,7'si ise ailesinin karar verdiğini ifade etmiştir. Bu konuda yapılan farklı çalışmaların sonuçları ile bu araştırmada ortaya çıkan İHL tercih sebebi oranları karşılaştırıldığında bu okulları kendi isteği ile tercih eden öğrencilerin oranının genellikle %40 ile %55 arasında seyrettiği anlaşılmaktadır.

Tablo 5: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Üniversitede Okumak İstedikleri Alan Grubu

| | f | % | |
|--|--|--------------|------|
| Üniversitede Okumak İstedikleri Alan Grubu | Tıp, Eczacılık, Dış Hekimliği, Sağlık Alanları | 594 | 15,7 |
| | İlahiyat | 882 | 23,4 |
| | Mühendislik, Mimarlık | 408 | 10,8 |
| | Kararsız/boş | 390 | 10,3 |
| | Eğitim, Öğretmenlik | 492 | 13,0 |
| | Polis Okulu, Askeri Akademi | 138 | 3,7 |
| | Fen-Edebiyat | 311 | 8,2 |
| | Spor Bilimleri | 88 | 2,3 |
| | Hukuk, İktisadi İdari Bilimler, Siyasal Bilimler | 426 | 11,3 |
| | İletişim, Radyo-Televizyon | 46 | 1,2 |
| Toplam | 3775 | 100,0 | |

İHL mezunlarının üniversite yönelimleri, bu okullara ilişkin yürütülen tartışmaların en önemli başlıklarından birisini teşkil etmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin hangi bölümde okumak istediklerine yönelik sorulan soruya verilen cevaplar, araştırmacılar tarafından gruplandırılmıştır. Buna göre öğrencilerin lise eğitimleri sonrasında en fazla okumak istedikleri alan % 23,4 oranla ilahiyat alanıdır. Bu alanı % 15,7 ile tıp, eczacılık, dış hekimliği gibi sağlık alanı, % 13 ile eğitim/öğretmenlik alanı, % 11,3 ile hukuk, iktisadi-idari bilimler, siyasal bilimler alanı ve % 10,8 ile mühendislik-mimarlık alanı takip etmektedir. Öğrencilerin yaklaşık % 10'u ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiş ya da soruyu boş bırakmıştır. Öğrencilerin üniversite yönelimlerine bakıldığında genel olarak istihdam açısından daha rahat iş bulma imkânı olan alanların öncelendiği anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin üniversitede okumak istedikleri alan tercihlerine ilişkin diğer bazı çalışmalarda elde edilen veriler ise şu şekildedir: Türkmen (1998) tarafın-

dan yapılan çalışmada öğrencilerin % 35,7'si İlahiyat Fakültesi, % 23,6'sı Eğitim Fakültesi, % 11,6'sı Fen Bölümleri, % 10'u Hukuk Fakültesinde okumak istediğini belirtmiştir. Coşkun (1999) ise çalışmasında İHL öğrencilerine öğretileri sonrasında hangi mesleklerde çalışmak istediklerini sormuş öğrencilerin % 24,5'i öğretmenlik, % 17,1'i tıp, % 15,6'sı mimarlık-mühendislik, % 6'sı ise din görevlisi olarak çalışmak istediğini ifade etmiştir. Doğan (2006) tarafından yapılan çalışmada, İHL öğrencilerinin %14,7'si İlahiyat Fakültesi, % 14,7'si Fen-Edebiyat Fakültesi ve %13,5'i Eğitim Fakültesinde okumak istediğini belirtmiştir. Korkmaz (2013) tarafından yapılan çalışmada ise İHL öğrencilerine üniversitede okumak istedikleri alanlar sorulmuştur. Birden fazla seçeneğin işaretlenebildiği soruda öğrencilerin % 37'si Tıp Fakültesi, % 30'u İlahiyat Fakültesi, % 18'i Eğitim Fakültesi, % 15'i Mühendislik, % 14'ü ise Hukuk Fakültesi olarak yönelimlerini ifade etmiştir. İHL öğrencilerinin üniversite yönelimlerine ilişkin farklı örneklemelerde yürütülen çalışmalarda elde edilen veriler karşılaştırıldığında, yakın tarihli çalışmalarda İHL öğrencilerinin ilahiyat ve sağlık alanlarına yönelimlerinin arttığı görülmektedir.

Dinî Tutum ve Okul Aidiyetine İlişkin Betimsel Bulgular

İHL öğrencilerinin dinî tutum ve okul aidiyet düzeylerini tespit etmek için uygulanan ölçeklere ilişkin betimsel bulgular tablo 6'da sunulmuştur.

| Tablo 6: Dinî tutum Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Betimsel Bulgular | | | | |
|--|------|------|------|------------|
| | N | X | Ss. | Düzyer |
| Bilgi Boyutu (Dini Tutum) | 3654 | 4,64 | ,891 | Çok yüksek |
| Duygu Boyutu (Dini Tutum) | 3663 | 4,10 | ,928 | Yüksek |
| Davranış Boyutu (Dini Tutum) | 3652 | 4,08 | ,844 | Yüksek |
| İlişki Boyutu (Dini Tutum) | 3659 | 4,58 | ,739 | Çok yüksek |
| Dinî Tutum Toplam | 3669 | 4,37 | ,620 | Çok yüksek |

Tablo 6'da görüldüğü gibi İHL öğrencilerinin dinî tutum düzeyleri ($X=4,37$) çok yüksek düzeydedir. Ölçeğin alt boyutlarına bakıldığında bilgi boyutu ($X=4,64$) ve ilişki boyutunda ($X=4,58$) öğrencilerin ortalama puanlarının yine çok yüksek düzeyde, duygu boyutu ($X=4,10$) ve davranış boyutunda ($X=4,08$) ise yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda İHL öğrencilerinin dini tutumlarının çok yüksek olduğu, ancak dinin bilgi ve ilişki alt boyutlarına göre duygu ve davranış alt boyutlarındaki tutumlarının daha düşük seviyede olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle öğrenciler dine yönelik ilgilerini duygusal ve davranışsal boyutta daha düşük düzeyde ortaya koymaktadır.

Bu sonuçlar Türkiye’deki ortaöğretim öğrencilerinin dini tutum, dindarlık, ya da dini yönelim düzeylerine ilişkin yapılan diğer bazı çalışmaların bulgularıyla da uyumluluk göstermektedir. Hökelekli (1986) 1982-1983 öğretim yılında Bursa merkezdeki İHL ve genel liselerden 520 öğrenci üzerine yaptığı çalışmada İHL öğrencileri lehine kısmi bir farklılık olmakla birlikte genel olarak olumlu dini inanç ve tutumun tüm lise öğrencileri tarafından en yüksek düzeyde benimsendiğini tespit etmiştir. Karacoşkun (1995), Samsun ve ilçelerindeki İHL’lerden 374 öğrenci üzerine yürüttüğü çalışmada İHL öğrencilerinin dinî tutum ve davranış düzeylerinin yüksek olduğunu saptamıştır. Kula’nın (2006), 1993 yılında Bursa ilindeki farklı liselerden 800 öğrenciye yönelik yaptığı çalışmada İHL öğrencilerinde dini hayat ortalama puanları daha yüksek bulunmuştur. Onay (2003) 1999-2000 öğretim yılında mezun oldukları liselere göre 1149 üniversite öğrencisinin dindarlık düzeylerini incelediği çalışmada, İmam-Hatip Lisesi mezunu öğrencilerin dindarlık düzeylerini diğer liselerden mezun olan öğrencilere göre daha yüksek bulmuştur. Çapar (2008) tarafından İzmir’deki farklı liselerden 555 öğrenci üzerine yapılan çalışmada İHL öğrencilerinin dindarlık puanlarının diğer liselere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Gürsu (2011) tarafından Konya’daki farklı liselerden 1009 öğrenci üzerinde yaptığı çalışmada İHL öğrencilerinin dindarlık puanı en yüksek düzeyde bulunmuştur. Tokat (2012) Denizli ilindeki farklı liselerden 501 öğrenciye yönelik yaptığı çalışmada İHL öğrencileri en yüksek dindarlık puanını almıştır. Alıcıküşu (2013) tarafından Kahramanmaraş örnekleminde lise öğrencilerine yönelik yapılan çalışmada İHL öğrencileri en yüksek dindarlık ortalamasına sahip olarak bulunmuştur. Gözlükaya (2014) tarafından Denizli örnekleminde yapılan çalışmada, lise öğrencilerinin dine yönelik tutumları “düşünsel yönelim”, “davranışsal yönelim” ve “duygusal yönelim” olmak üzere 3 boyutta incelenmiş ve öğrencilerin düşünsel yönelim boyutundan ortalama 4,002 puan, davranışsal yönelim ölçeğinden ortalama 3,798 puan ve duygusal yönelim boyutundan ortalama 4,081 puan aldıkları tespit edilmiştir. Buna göre liseli öğrencilerin dine karşı yüksek düzeyde yönelimlerinin olduğu, ancak davranışsal yönelimlerinin düşünsel ve duygusal yönelimlerinden daha düşük seviyede olduğu bulunmuştur.

Tablo 7: Okul Aidiyet Ölçeğine İlişkin Betimsel Bulgular

| | N | X | Ss. | Düzyey |
|---------------|------|------|------|--------|
| Okul Aidiyeti | 3725 | 3,68 | ,907 | Yüksek |

Tablo 7’de görüldüğü gibi araştırma sonucunda İHL öğrencilerinin okul aidiyet düzeylerinin ($X=3,68$) yüksek olduğu tespit edilmiştir.

İHL öğrencilerinin okul aidiyet düzeylerine ilişkin yapılan müstakil çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte bazı çalışmalarda konuyla ilişkilendirilebilecek öğrencilerin okul memnuniyetine yönelik sonuçlar yer almıştır. Bu çalışmalardan Türkmen’in (1998) çalışmasında ankete katılan İHL öğrencilerinin % 80,8’inin; Ünlü’nün (1999) çalışmasında % 83,9’unun İHL’de öğrenim görmekten memnun oldukları tespit edilmiştir. Özensel ve Aydemir (2014) ise araştırmalarında öğrencilerin İHL’de okumaktan duydukları memnuniyetlerine ilişkin % 53,3 “çok memnun”, % 33,2 “kısmen memnun”, % 12,8 “hiç memnun değil” şeklinde sonuçlara ulaşmıştır. Aynı araştırmada öğrencilere yöneltilen “İHL’de öğrenci olduğum için kendimi şanslı hissediyorum” yargısına katılımların oranı % 67,7, katılmadığını ifade edenlerin oranı ise % 16,6’dır. Yine öğrencilere yöneltilen “İHL’de öğrenci olduğum için kendimi mutsuz hissediyorum”, yargısına katılım oranı % 14,3, katılmadığını ifade edenlerin oranı ise % 64,7’dir.

Yürüttüğü nitel araştırmasında Kanburoğlu (2011), İHL öğrencilerinin kurum aidiyetlerini ortaya çıkarmayı hedeflediği “İmam-Hatipli Olmak Söylemi” başlıklı kısmında öğrencilerin çoğunluğunun “İmam-Hatipli Olmak” şeklinde bir söylem geliştirdiğini, her ne kadar tam olarak içi doldurulamıyor olsa da bu söylemin kendilerinin kurumlarına ve sahip oldukları değerlere olan bağlılıklarını artırdığını ifade etmektedir (2011, s. 154).

Dinî Tutum ve Okul Aidiyeti Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Tablo 8: Dinî Tutum ve Okul Aidiyeti Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi

| | Dinî Tutum | Okul Aidiyeti |
|-------------------|------------|---------------|
| Dinî Tutum Toplam | r | ,474 |
| | p | ,000 |
| Okul Aidiyeti | r | ,474 |
| | p | ,000 |

Araştırmaya katılan öğrencilerin dinî tutum ile okul aidiyeti puan ortalamaları arasındaki ilişkiye ait yapılan korelasyon analizi sonucuna göre iki değişken arasında ($r= ,474$, $p<0.01$) istatistiki olarak anlamlı düzeyde ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu öğrencilerin okul aidiyet düzeyleri artarken dinî tutum düzeylerinin de arttığını göstermektedir.

Bağımsız Değişkenlere İlişkin Bulgular

İHL öğrencilerinin il, cinsiyet, sınıf, İHL tercih sebepleri ve üniversitede okumak istedikleri alan grubu değişkenlerine göre dinî tutum ve okul aidiyet düzeylerinin anlamlı farklılaşım farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan analiz sonuçları aşağıda sırasıyla sunulmuştur:

Tablo 9: İl Değişkenine Göre Dinî tutum ve Okul Aidiyeti Puanlarına Ait ANOVA Testi Analizi

| | İl | N | X | Ss | F | p | Anlamlı Fark (LSD) |
|-------------------|--------------|-----|------|-------|-------|------|--|
| Okul Aidiyeti | 1-Ankara | 262 | 3,82 | ,887 | 7,235 | ,000 | 1>2; 1>4; 1<5; 1>6; 1>8; 1>9 2<5; 3<5; 4<5; 5>6; 5>7; 5>8; 5>9; 5>10; 5>11; 5>12; 6<11; 7>8; 8<11; |
| | 2- Antalya | 295 | 3,61 | 1,003 | | | |
| | 3- Bolu | 290 | 3,69 | ,837 | | | |
| | 4- Iğdır | 265 | 3,61 | 1,003 | | | |
| | 5- İstanbul | 591 | 3,99 | ,807 | | | |
| | 6- İzmir | 290 | 3,60 | ,943 | | | |
| | 7- Kayseri | 296 | 3,73 | ,958 | | | |
| | 8- Malatya | 293 | 3,58 | ,922 | | | |
| | 9- Samsun | 295 | 3,67 | ,903 | | | |
| | 10-Şanlıurfa | 278 | 3,72 | ,872 | | | |
| | 11- Tekirdağ | 294 | 3,75 | ,828 | | | |
| | 12- Trabzon | 276 | 3,73 | ,897 | | | |
| Dinî tutum Toplam | 1-Ankara | 264 | 4,34 | ,599 | 9,975 | ,006 | 1>2; 1>4; 1<5; 1<11; 2<3; 2>4; 2<5; 2<6; 2<7; 2<8; 2<9; 2<11; 2<12; 3>4; 4<5; 4<6; 4<7; 4<8; 4<9; 4<10; 4<11; 4<12; 5>6; 5>8; 5>10; 5>12; 10<11 |
| | 2- Antalya | 291 | 4,24 | ,750 | | | |
| | 3- Bolu | 285 | 4,41 | ,576 | | | |
| | 4- Iğdır | 241 | 4,06 | ,917 | | | |
| | 5- İstanbul | 583 | 4,49 | ,521 | | | |
| | 6- İzmir | 288 | 4,36 | ,653 | | | |
| | 7- Kayseri | 291 | 4,41 | ,511 | | | |
| | 8- Malatya | 292 | 4,39 | ,550 | | | |
| | 9- Samsun | 293 | 4,42 | ,501 | | | |
| | 10-Şanlıurfa | 276 | 4,33 | ,713 | | | |
| | 11- Tekirdağ | 290 | 4,45 | ,542 | | | |
| | 12- Trabzon | 275 | 4,39 | ,513 | | | |

Tablo 9’da İHL öğrencilerinin okullarının bulunduğu il değişkenine göre okul aidiyeti ve dinî tutum düzeylerinde anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını anlamak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin buldukları il değişkenine göre

okul aidiyeti ($F= 7,235$; $p<.01$) ve dinî tutum ($F= 9,975$; $p<.01$) puan ortalamaları arasında anlamlı farklılığın oluştuğu saptanmıştır.

Farklılıkların hangi illerdeki öğrencilerin ortalamalarından kaynaklandığını belirlemek amacıyla post-hoc LSD analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucu okul aidiyeti puan ortalamalarındaki farklılaşmaların genel olarak İstanbul ($X=3,99$) ve Ankara ($X=3,82$) ile diğer iller arasında olduğunu göstermektedir. Buna göre İstanbul ve Ankara'daki araştırmaya katılan İHL öğrencilerinin diğer illerdeki İHL öğrencilerine göre daha yüksek düzeyde okul aidiyet duygusuna sahip oldukları saptanmıştır.

Post-hoc LSD analizi sonucunda il değişkenine göre dinî tutum puan ortalamalarındaki farklılaşmaların genel olarak Iğdır ($X=4,06$) ile diğer iller arasında diğer iller lehine; Antalya ($X=4,24$) ile diğer iller arasında diğer iller lehine; İstanbul ile Ankara, Antalya, Iğdır, İzmir, Malatya, Şanlıurfa, Trabzon illeri arasında İstanbul lehine olduğu belirlenmiştir. Buna göre Iğdır ve Antalya'daki araştırmaya katılan İHL öğrencilerinin diğer illerdeki İHL öğrencilerine göre daha düşük düzeyde dini tutuma sahip oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 10: Cinsiyet Değişkenine Göre Okul Aidiyeti ve Dinî tutum Puanlarına Ait t Testi Analizi

| | Cinsiyet | N | X | Ss. | t | p |
|-------------------|----------|------|------|------|--------|------|
| Okul Aidiyeti | Erkek | 1630 | 3,53 | ,922 | -11,77 | ,000 |
| | Kız | 2090 | 3,88 | ,865 | | |
| Dinî tutum Toplam | Erkek | 1620 | 4,27 | ,686 | - 8,42 | ,000 |
| | Kız | 2045 | 4,45 | ,549 | | |

Tablo 10 incelendiğinde, İHL öğrencilerinin okul aidiyeti puan ortalamaları arasında cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın oluştuğu görülmektedir. Okul aidiyeti düzeyinde kız öğrencilerin puan ortalaması ($X=3,88$) ile erkek öğrencilerin puan ortalaması ($X=3,53$) arasındaki farkın anlamlılığını ortaya koymak amacıyla hesaplanan t değerinin ($t= -11,77$, $p<.01$) .01 düzeyinde anlamlı bir farkı ifade ettiği tespit edilmiştir. Bu bulgu iki grup arasında .01 düzeyinde anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Analiz sonucu kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yüksek düzeyde okul aidiyet duygusuna sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

İHL öğrencilerinin dinî tutum puan ortalamaları arasında da cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farkın oluştuğu görülmektedir. Dinî tutum düzeyinde kız öğrencilerin puan ortalaması ($X=4,45$) ile erkek öğrencilerin puan ortalaması ($X=4,27$) arasındaki farkın anlamlılığını ortaya koymak

amacıyla hesaplanan t değerinin ($t = -8,42$, $p < .01$) .01 düzeyinde anlamlı bir farkı ifade ettiği tespit edilmiştir. Bu bulgu iki grup arasında .01 düzeyinde anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Analiz sonucu kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yüksek düzeyde dini tutuma sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

Gözlükaya (2014), Gürsu (2011) ve Kafalı (2005) tarafından yapılan çalışmalarda da kız öğrencilerin dindarlık ortalama puanlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan Atalay (2005), Çapar (2008), Çetin (2010), Yakut (2012), Çoban (2013) ve Tokat (2012) tarafından yapılan çalışmalarda ise dindarlık değişkeni ile cinsiyet değişkeni arasındaki anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Yapıcı'nın (2012) Türk toplumunda cinsiyete göre dindarlık farklılaşmasını meta-analiz yöntemiyle ele aldığı çalışmasında ise bu konuda tespit ettiği 78 alan araştırması sonucuna göre Türk toplumunda kadınların erkeklere göre kısmen daha dindar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 11: Sınıf Değişkenine Göre Okul Aidiyeti ve Dinî tutum Puanlarına Ait ANOVA Testi Analizi

| | Sınıf | N | X | Ss | F | p | LSD |
|----------------------|----------|------|------|------|-------|------|-----------------|
| Okul Aidiyeti | 10.sınıf | 562 | 3,64 | ,866 | 7,816 | ,000 | 10<12; 11<12 |
| | 11.sınıf | 1981 | 3,69 | ,917 | | | |
| | 12.sınıf | 1182 | 3,82 | ,905 | | | |
| Dinî tutum Toplam | 10.sınıf | 563 | 4,34 | ,621 | 4,958 | ,000 | 10<12; 11<12 |
| | 11.sınıf | 1950 | 4,35 | ,630 | | | |
| | 12.sınıf | 1156 | 4,42 | ,600 | | | |

İHL öğrencilerinin okudukları sınıf değişkenine göre okul aidiyeti ve dinî tutum düzeylerinde anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını anlamak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 11'da yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin okudukları sınıf değişkenine göre okul aidiyeti ($F = 7,816$; $p < .01$) ve dinî tutum ($F = 4,958$; $p < .01$) puan ortalamaları arasında anlamlı farkın olduğu görülmektedir. Farkın hangi sınıf düzeyleri arasında olduğunu tespit etmek için post-hoc testlerinden LCD analizi yapılmıştır.

Post-hoc LSD analizi sonucuna göre 12. sınıfta okuyan öğrencilerin okul aidiyet düzeyleri ile 10 ve 11. sınıfta okuyan öğrencilerin aidiyet düzeyleri arasında 12. sınıf öğrencileri lehine anlamlı bir fark bulunduğu tespit edilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan İHL öğrencilerinin okul aidiyet düzeylerinin lise son sınıfa doğru yükseliş gösterdiği anlaşılmaktadır.

Post-hoc LSD analiz sonucu İHL öğrencilerinin dinî tutum düzeylerinde de öğrencilerin okul aidiyet düzeylerinde olduğu gibi 12. sınıf öğrencilerinin puan ortalamaları ile 10. ve 11. sınıfta okuyan öğrencilerin puan ortalamaları arasında 12. sınıf öğrencileri lehine anlamlı bir fark bulunduğunu ortaya koymuştur. Buna göre araştırmaya katılan İHL öğrencilerinin dinî tutum düzeylerinin de lise son sınıfa doğru yükseliş gösterdiği anlaşılmaktadır.

Yakut (2012) tarafından yapılan araştırmanın sonucunda da sınıf değişkeni ile dindarlık düzeyi arasında anlamlı ilişki tespit edilmiş ve bu araştırma sonucuna benzer olarak sınıf düzeyi ilerledikçe dindarlık düzeyinin de arttığı saptanmıştır. Diğer yandan Çoban (2013) ve Gürsu (2011) tarafından yapılan çalışmalarda ise sınıf düzeyi değişkeni ile dindarlık seviyesi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Tablo 12: İHL Tercih Sebebi Değişkenine Göre Okul Aidiyeti ve Dinî tutum Puanlarına Ait ANOVA Testi Analizi

| | İHL Tercih Sebebi | N | X | Ss | F | p | Anlamlı Fark (LSD) |
|-------------------|---|------|------|-------|--------|------|---|
| Okul Aidiyeti | 1- Aile isteği | 1321 | 3,44 | ,920 | 70,998 | ,000 | 1<2; 1<5; 1>6; 1<9; 2>3; 2>4; 2>5; 2>6; 2>7; 2>8; 2>9; 3>6; 4>6; 5>6; 5>7; 5>8; 6<7; 6<8; 6<9; 7<9 |
| | 2- Kendi isteği | 1443 | 4,13 | ,732 | | | |
| | 3- Öğretmen yöneltmesi | 67 | 3,60 | 1,014 | | | |
| | 4- Akrabaların tavsiyesi | 41 | 3,48 | ,789 | | | |
| | 5- Çevresindeki bazı insanların teşviki | 132 | 3,70 | ,853 | | | |
| | 6- Ortaokuldan sonra sistemin yönlendirmesi | 38 | 3,06 | ,953 | | | |
| | 7- Puanının bu okula yeterli olması | 238 | 3,38 | ,878 | | | |
| | 8- Okulun evlerine yakın olması | 78 | 3,44 | ,854 | | | |
| | 9- Diğer | 220 | 3,59 | ,958 | | | |
| Dinî tutum Toplam | 1- Aile isteği | 1303 | 4,27 | ,662 | 17,184 | ,000 | 1<2; 2>3; 2>4; 2>5; 2>6; 2>7; 2>8; 2>9 |
| | 2- Kendi isteği | 1423 | 4,52 | ,523 | | | |
| | 3- Öğretmen yöneltmesi | 65 | 4,21 | ,752 | | | |
| | 4- Akrabaların tavsiyesi | 41 | 4,27 | ,576 | | | |
| | 5- Çevresindeki bazı insanların teşviki | 130 | 4,32 | ,603 | | | |
| | 6- Ortaokuldan sonra sistemin yönlendirmesi | 36 | 4,32 | ,496 | | | |
| | 7- Puanının bu okula yeterli olması | 239 | 4,30 | ,605 | | | |
| | 8- Okulun evine yakın olması | 78 | 4,26 | ,752 | | | |
| | 9- Diğer | 216 | 4,30 | ,682 | | | |

Tablo 12’de İHL öğrencilerinin okul tercih sebepleri değişkenine göre okul aidiyeti ve dinî tutum düzeylerinde anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını anlamak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına yer verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin okul tercih sebepleri değişkenine göre okul aidiyeti ($F= 70,998$; $p<.01$) ve dinî tutum ($F= 17,184$; $p<.01$) puan ortalamaları arasında anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir. Farklılığın hangi okul tercih sebepleri arasında olduğunu tespit etmek için post-hoc testlerinden LSD analizi yapılmıştır.

Post-hoc LSD analizi sonucuna göre öğrencilerin okul aidiyet düzeylerine bakıldığında genel olarak farklılaşmanın kendi isteğiyle İHL’yi tercih eden öğrencilerle ($X=4,13$) diğer nedenlerle bu okullarda okuyan öğrencilerin puanları arasında olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre kendi isteğiyle İHL’de okuyan öğrencilerin okul aidiyet düzeyleri kendi isteklerinin dışındaki (aile, öğretmen, akraba, yakın çevre yönlendirmesi vs.) bir nedenle bu okullarda okuyan öğrencilere göre anlamlı şekilde daha yüksektir.

Post-hoc LSD analiz sonucu araştırmaya katılan öğrencilerin dinî tutum düzeylerinde de kendi istekleriyle İHL’de okuyan öğrencilerin puanları ($X=4,52$) ile diğer nedenlerle bu okullarda okuyan öğrencilerin puan ortalamaları arasında kendi istekleriyle okuyanlar lehine anlamlı bir farklılık bulunduğunu ortaya koymuştur. Buna göre kendi isteğiyle İHL’de okuyan öğrencilerin dinî tutum düzeyleri kendi isteklerinin dışındaki (aile, öğretmen, akraba, yakın çevre yönlendirmesi vs.) bir nedenle bu okullarda okuyan öğrencilere göre anlamlı şekilde daha yüksektir.

Tablo 13: Üniversitede Okumak İstedikleri Alan Grubu Değişkenine Göre Okul Aidiyeti ve Dinî tutum Puanlarına Ait ANOVA Testi Analizi

| | Üniversitede Okumak İstedikleri Alan Grubu | N | X | Ss | F | p | Anlamlı Fark (LSD) |
|-------------------|---|-----|------|------|--------|------|--------------------|
| Okul Aidiyeti | 1- Tıp, Eczacılık, Diş, Sağlık Alanları | 587 | 3,68 | ,848 | 37,785 | ,000 | |
| | 2- İlahiyat | 877 | 4,17 | ,771 | | | 1<2; 1>3; |
| | 3- Mühendislik, Mimarlık | 405 | 3,53 | ,898 | | | 1>6; 1>8; |
| | 4- Kararsız/boş | 375 | 3,57 | ,891 | | | 2>3; 2>4; |
| | 5-Eğitim, Öğretmenlik | 485 | 3,66 | ,875 | | | 2>5; 2>6; |
| | 6- Polislik, Askeri Okullar | 134 | 3,28 | ,866 | | | 2>7; 2>8; |
| | 7- Fen-Edebiyat | 310 | 3,68 | ,924 | | | 2>9; 2>10; |
| | 8- Spor Bilimleri | 85 | 3,32 | ,942 | | | 3<5; 3>6; |
| | 9- Hukuk, İktisadi İdari Bilimler, Siyasal Bilimler | 421 | 3,59 | ,975 | | | 3<7; 3>8; |
| | 10- İletişim, Radyo-Televizyon | 46 | 3,46 | ,886 | | | 4>6; 4>8; |
| Dinî tutum Toplam | 1- Tıp, Eczacılık, Diş, Sağlık Alanları | 584 | 4,43 | ,501 | 14,924 | ,000 | |
| | 2- İlahiyat | 853 | 4,51 | ,566 | | | 1<2; 1>3; |
| | 3- Mühendislik, Mimarlık | 402 | 4,32 | ,571 | | | 1>4; 1>6; |
| | 4- Kararsız/boş | 371 | 4,14 | ,812 | | | 1>8; 1>9; |
| | 5-Eğitim, Öğretmenlik | 478 | 4,41 | ,555 | | | 1>10; 2>3; |
| | 6- Polislik, Askeri Okullar | 136 | 4,18 | ,706 | | | 2>4; 2>5; |
| | 7- Fen-Edebiyat | 302 | 4,38 | ,606 | | | 2>6; 2>7; |
| | 8- Spor Bilimleri | 84 | 4,25 | ,718 | | | 2>8; 2>9; |
| | 9- Hukuk, İktisadi İdari Bilimler, Siyasal Bilimler | 416 | 4,31 | ,659 | | | 2>10; 3>4; |
| | 10- İletişim, Radyo-Televizyon | 43 | 4,23 | ,641 | | | 3>6; 4<5; |

Tablo 13'te İHL öğrencilerinin üniversitede okumak istedikleri alan grubu değişkenine göre okul aidiyeti ve dinî tutum düzeylerinde anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını anlamak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına yer verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin üniversitede okumak istedikleri alan grubu değişkenine göre okul aidiyeti ($F= 37,785$; $p<.01$) ve dinî tutum ($F= 14,924$; $p<.01$) puan ortalamaları arasında anlamlı farklılığın oluştuğu saptanmıştır.

Farklılıkların üniversitede hangi alanlara yönelmek isteyen öğrencilerin ortalamalarından kaynaklandığını belirlemek amacıyla post-hoc LSD analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucu okul aidiyeti puan ortalamalarındaki farklılaşmaların genel olarak ilahiyat alanında okumak isteyen öğrenciler ($X=4,17$) ile

diğer alanlarda okumak isteyen öğrenciler arasında ilahiyat okumak isteyenler lehine; polislik-askeri okullar ($X=3,28$) ve spor bilimleri alanında ($X=3,32$) okumak isteyen öğrenciler ile diğer alanlarda okumak isteyen öğrenciler arasında diğer alanlarda okumak isteyenler lehine olduğu tespit edilmiştir. Buna göre üniversitede İlahiyat Fakültesi'nde okumak isteyen öğrencilerin diğer alanlarda okumak isteyen öğrencilere göre İHL okul aidiyet düzeyleri daha yüksektir. Ayrıca lise sonrasında polislik-askeri okullar ile spor bilimleri ile ilgili bölümlerde okumak isteyen öğrencilerin İHL okul aidiyet düzeyleri diğer alanlarda okumak isteyen öğrencilere göre daha düşüktür.

Post-hoc LSD analizi sonucu, öğrencilerin üniversite alan tercihleri değişimine göre dinî tutum puan ortalamalarındaki farklılaşmaların genel olarak ilahiyat alanında okumak isteyen öğrenciler ($X=4,51$) ile diğer alanlarda okumak isteyen öğrenciler arasında ilahiyat okumak isteyenler lehine olduğunu göstermektedir. Ayrıca üniversite alan tercihi açısından kararsız olan ya da bu soruyu boş bırakan öğrencilerle ($X=4,14$) polislik-askeri okullarda okumak isteyen öğrencilerin dinî tutum puan ortalamalarının ($X=4,18$) diğer alanlarda okumak isteyen öğrencilerin ortalamalarına göre, çoğu anlamlı olmak üzere, daha düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Buna göre üniversitede İlahiyat Fakültesi'nde okumak isteyen öğrencilerin diğer alanlarda okumak isteyen öğrencilere göre daha yüksek düzeyde dini tutuma sahip oldukları tespit edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin dinî tutum ve okul aidiyet düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve aralarındaki ilişkinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçları ve bu sonuçlara bağlı olarak önerileri şu şekilde özetlemek mümkündür:

İHL öğrencilerinin % 40,3'ü bu okulları tercih sebebinde kendi isteğinin, % 36,8'i ise ailesinin isteğinin en fazla etkili olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin % 22,9'u ise diğer seçenekleri işaretlemiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin İHL'de okuma tercihlerinde en fazla kendi isteklerinin ve ailelerinin isteklerinin etkili olduğu anlaşılmaktadır.

İHL öğrencileri üniversitede okumak istedikleri alan olarak % 23,4 oranla ilahiyat alanı, % 15,7 ile tıp, eczacılık, dış hekimliği gibi sağlık alanı, % 13 ile eğitim/öğretmenlik alanı, % 11,3 ile hukuk, iktisadi-idari bilimler, siyasal bilimler alanı ve % 10,8 ile mühendislik-mimarlık alanını belirtmiştir. İHL

öğrencilerinin üniversite yönelimlerine ilişkin farklı örneklerde yürütülen daha önceki araştırmalarda elde edilen verilerle karşılaştırıldığında, yakın tarihli çalışmalarda İHL öğrencilerinin ilahiyat ve sağlık alanlarına yönelimlerinin arttığı görülmektedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin üniversite yönelimlerine bakıldığında genel olarak istihdamı yüksek, daha rahat iş bulma imkânı olan alanları öncelendikleri anlaşılmaktadır.

İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin dini tutum düzeyleri ile ilgili olarak; bilgi ve ilişki alt boyutlarının çok yüksek düzeyde, duygu ve davranış alt boyutlarının ise yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre öğrencilerin din ile ilgili bilgi düzeyleri ve Tanrı ile ilişki durumlarının çok yüksek düzeyde, diğer yandan dini tutumun davranış ve duygu dünyalarına olan etkisinin ise çok yüksek olmasa da yüksek düzeyde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle öğrenciler dine yönelik ilgilerini duygusal ve davranışsal boyutta daha düşük düzeyde ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar konu üzerine yapılan diğer araştırma sonuçlarının da tespit ettiği gibi İHL öğrencilerinin dinî tutum düzeylerinin beklenildiği şekilde yüksek olduğunu göstermektedir. Buna karşılık dini tutumun bilgi ve ilişki boyutuna göre duygu ve davranış boyutunun nispeten daha düşük düzeyde kalmasına yönelik tedbirler almak gerekli görülmektedir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin okul aidiyet düzeylerinin yüksek olmakla birlikte dinî tutum düzeyine göre daha düşük düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç İHL öğrencilerinin okul aidiyet düzeylerini artırmaya yönelik tedbirler alınmasını gerekli kılmaktadır. Öğrencilerin okul aidiyet düzeylerinin geliştirilmesi için öğrencilerin kendilerine olan özgüvenini artıracak, ders ve okul süreçlerine etkin katılımlarını sağlayacak, kendilerini daha iyi ifade etmelerine yardımcı olacak sosyal, kültürel ve mesleki etkinliklerin düzenlenmesi yararlı olabilir. Yine öğrencilerin aidiyet duygusunu geliştirmek için okulun tüm paydaşları (diğer öğrenciler, öğretmenler, yöneticiler, aile) arasında etkili iletişim imkânlarının çoğaltılması ve öğrencilerin kendilerini mutlu hissedecekleri bir okul ikliminin oluşturulması katkı sunabilir.

Öğrencilerin dinî tutum ile okul aidiyet düzeyleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek için yapılan korelasyon analizine göre her iki değişken arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Buna göre öğrencilerin okul aidiyet düzeyleri artarken, dinî tutum düzeylerinin de arttığını, ya da dinî tutum düzeyleri artarken, okul aidiyet düzeylerinin de arttığını söylenebilir.

Araştırma sonucunda il değişkenine göre İstanbul ve Ankara’da öğrenim gören öğrencilerin okul aidiyet düzeylerinin diğer illerde öğrenim gören öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Okul aidiyet düzeyinin en düşük olduğu il ise Malatya’dır. Dinî tutum düzeyi açısından ise Iğdır ve Antalya’dan araştırmaya katılan öğrencilerin diğer illerdeki öğrencilere göre daha düşük düzeyde dini tutuma sahip oldukları saptanmıştır. Buna göre okul aidiyet ve dinî tutum düzeylerinin düşük olduğu illerdeki İHL öğrencilerinin bu durumlarına yol açan etkenlerin tespitine dair daha detaylı araştırmalar yapılabilir.

Cinsiyet değişkenine göre İHL’de okuyan kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yüksek düzeyde dini tutuma ve okul aidiyet duygusuna sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu sonuç Türkiye’de farklı örneklerde yapılan araştırmalarda kadınların erkeklere göre kısmen daha dindar oldukları sonucuyla uyumludur (Yapıcı, 2012). Ayrıca bu durum, kız öğrencilerin erkeklere göre ergenlik dönemine daha önce girip, bu dönemin çalkantılı özelliklerinden daha önce kurtulmalarıyla ilişkili olabileceken, yine toplumsal cinsiyet rolleriyle de ilgili olabilir. Bununla birlikte kız ve erkek öğrencilerin dini tutum ve okul aidiyet düzeylerinin farklılaşmasının cinsiyet farklılığından mı yoksa başka değişkenlerden mi kaynaklandığının belirlenmesi için daha detaylı araştırmalar yararlı olacaktır.

Sınıf değişkenine göre İHL 12. sınıfta okuyan öğrencilerin 10. ve 11. sınıflarda okuyan öğrencilere göre hem okul aidiyet düzeylerinin hem de dinî tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Buna göre öğrencilerin hem okul aidiyet hem de dinî tutum düzeylerinin İHL’de eğitim süreci içerisinde yükseldiği anlaşılmaktadır. Öğrencilerin okul aidiyet ve dini tutum düzeylerinin sınıf seviyesine bağlı olarak yükselmesinde, bu okullardaki olumlu yaşantılarının ve aldıkları eğitimin etkisinin zamanla artmasıyla ilgili olduğu söylenebilir. Araştırmanın yürütüldüğü yıl itibariyle örnekleme oluşturan İHL öğrencileri, ilköğretim okullarından mezun olarak bu okullara gelmiştir. Muhtemelen bu okullar hakkında yeterli bilgi, algı ve duyuşsal özelliklere sahip olmayan öğrencilerin aidiyet düzeylerinin, bu okullara zamanla uyum sağladıkça ve aldıkları eğitim süreci içerisinde yükseldiği düşünülebilir. Yine öğrencilerin dini tutumlarının sınıf düzeyine uyumlu olarak artmasında, öğrencilerin sınıf düzeyi yükseldikçe bu okul programında yer alan dini dersleri daha fazla almaları etkili olmuş olabilir.

İHL tercih sebebi değişkenine göre öğrencilerin dinî tutum ve okul aidiyet düzeylerinin anlamlı şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Anlaşılabilir şekilde kendi isteğiyle İHL’yi tercih eden öğrencilerin hem dini tutum, hem de okul

aidiyet düzeylerinin kendi isteklerinin dışındaki aile, öğretmen, akraba, yakın çevre yönlendirmesi gibi diğer nedenlerle bu okullarda okuduğunu ifade eden öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Üniversitede okumak istedikleri alan grubu değişkenine göre İHL öğrencilerinin dinî tutum ve okul aidiyet düzeylerinin anlamlı şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre üniversitede İlahiyat Fakültesinde okumak isteyen öğrencilerin diğer alanlarda okumak isteyen öğrencilere göre hem dini tutum, hem de okul aidiyet düzeylerinin daha yüksek olduğu; diğer yandan lise sonrasında polislik-askeri okullar ile spor bilimleri ile ilgili bölümlerde okumak isteyen öğrencilerin ise hem dini tutum, hem de okul aidiyet düzeylerinin diğer alanlarda okumak isteyen öğrencilere göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Müfredat açısından yüksek din öğretimine bir ön hazırlık teşkil eden İHL’de okuyan öğrencilerden üniversitede ilahiyat Fakültesini tercih etmek isteyenlerin okul aidiyet ve dinî tutum düzeylerinin diğer alanlarda okumak isteyen öğrencilere kıyasla daha yüksek olması beklendiği bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Nitekim bu öğrencilerin bu okullarda aldıkları eğitim ve üniversite yönelimleri diğer alanlara göre daha fazla örtüşmektedir. Buna karşılık, gerek kendi istekleri gerekse de farklı nedenlerle İHL’lerde okuyan, ancak İlahiyat Fakültesinden farklı alanlarda üniversite eğitimi almayı planlayan öğrenciler ise okullarının kendilerini ideallerindeki bölümlere yerleşebilmeleri için yeterince hazırlayıp hazırlamadıkları konusunda ikilem içerisinde olabilirler ve bu durum onların okul aidiyet düzeylerini olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle üniversitede farklı alanlara yönelmek isteyen İHL öğrencilerine, bu okullar ve müfredatı hakkında daha fazla bilgilendirme yapılması ve onlara bu okullardan mezun olup farklı alanlarda başarılı olmuş insanlardan modeller sunulması yararlı olabilir.

Kaynakça

- Alıcıküşu, M.,(2013). *Lise Öğrencilerinde Dindarlık ve Akademik Başarı İlişkisi (Kahramanmaraş Örneği)*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Aşlamacı, İ. (2014). *Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Atalay, T. (2005). *İlköğretim ve Liselerde Dindarlık*. İstanbul: DEM Yayınları
- Cebeci, S. (1993). İmam-Hatip Liselerinden Mezun Olanların Yönelişleri ve Sebep-leri. *Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi* içinde (ss. 109-115). İstanbul: İslam Medeniyeti Vakfı.

- Cerrah, L. (2010). *İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin “Din-Toplum İlişkileri” Konusundaki Mülahazaları (Erzurum Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Coşkun, M. K. (1999). *Comparative Study of Secondary Schools in Turkey, Example of İmam-Hatip Schools [Türkiye’de orta dereceli okulların karşılaştırmalı bir çalışması: İmam-hatip okulları örneği]*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Cüceloğlu, D. (1992). *İnsan ve Davranışı* (3. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakır, R., Bozan, İ. ve Talu, B. (2004). *İmam-Hatip Liseleri Efsaneler ve Gerçekler*. İstanbul: TESEV Yay.
- Çapar, B. (2008). *Farklı Orta Öğretim Öğrencilerinde Dindarlık ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çetin, Ü. F. (2010). *Ortaöğretim Düzeyi Gençlerde Dindarlık-Empati İlişkisi (Isparta Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Çoban, R. (2013). *Lise Öğrencilerinde Dindarlık ve Sanal Bağımlılık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma (Burdur Gölhisar Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Doğan, A. (2006). *1997 Yılından Sonraki Dönemde İmam-Hatip Liselerindeki Gelişmeler (Adana Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Duy, B. ve Yıldız, M. A. (2014). Farklı Zorbalık Statüsüne Sahip Erinlerde Okula Bağlanma ve Yalnızlık. *Eğitim ve Bilim*, 39(174), s. 173-188.
- Gözlükaya, M. (2014). *Lise Öğrencilerinde Anne-Baba Tutumlarının Dini Yönelime Etkisi (Denizli Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Gürsu, O. (2011). *Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık ve Dindarlık İlişkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Hökekleli, H. (1986). Ergenlik Çağı Davranışlarına Din Eğitiminin Etkisi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), s. 43-58.
- İnceoğlu, M. (2010). *Tutum, Algı, İletişim*. İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınları.
- Kafalı, H., (2005). *Lise Öğrencilerinde Dini inanç ve Tutumların Sosyal İlişkilere Etkisi- Ergani Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kanburoğlu, Ü. B. (2011). *Popüler Kültür Din Eğitimi İlişkisi: İmam-Hatip Liseleri Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Karacoşkun, M. Doğan, (1995). İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dinî tutum ve Davranışları. *İnönü Üniversitesi Darendede İlahiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, yıl 1, 1(1), s. 201-210.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (s. 78-81). Ankara: Nobel Yayınları.
- Kaya, M. (1998). *Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum*. Samsun: Etüt Yayınları.
- Kaymakcan, R. ve Aşlamacı, İ. (2011). İmam-Hatip Liseleri Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(22), s. 21-101.
- Korkmaz, M. (2013). İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16, s. 7-40.
- Kula, N. (2006). Gençlik Döneminde Kimlik ve Din (Lise Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma). H. Hökelekli (Ed.), *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi* içinde (s. 33-82). İstanbul: Dem Yayınları.
- MEB (2016). *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Ok, Ü. (2011). Dinî tutum Ölçeği: Ölçek Geliştirme ve Geçerlik Çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2).
- Onay, A., (2003). “Mezun Oldukları Liselere Göre Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Düzeyleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmetlerine ve Dinî Gruplara Yönelim Durumları”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 171-194.
- Özensel, E.ve Aydemir, M. A. (2014). *Türkiye İmam-Hatip Lisesi Öğrenci Profili Araştırması*. Türkiye İmam-Hatipliler Vakfı, Araştırma Raporu.
- Peker, H. (2008). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınlar.
- Sarı, M. (2013). Lise Öğrencilerinde Okula Aidiyet Duygusu. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), s. 147-160.
- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tokat, O., (2012). *Orta Öğretim Öğrencilerinde Kaygı ve Dindarlık İlişkinin İncelenmesi (Denizli Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Türkmen Gül, E. (1998). *İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları*. Yüksek lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Ünlü, Y. (1999). *İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Yakut, S. (2012). *Lise Öğrencilerinde Dindarlık-Şiddet Eğilimi İlişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Yapıcı, A. (2012) “Türk Toplumunda Cinsiyete Göre Dindarlık Farklılaşması: Bir Meta-Analiz Denemesi. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17, s. 1-34.

The Investigation on Relations Between Religious Attitudes and School Belonging Levels of Students of Imam Hatip High School*

İbrahim AŞLAMACI**

Emrah EKER***

Introduction

As one of the main institutions in the education system in the Republican era, the Imam Hatip schools, which have existed up present day, have been turned into centers of debate among different sections of the society in many respects such as their numbers, aims, curriculum, student profiles and graduate university preferences.

After coming into power through the elections in November 3, 2002, the Justice and Development Party (*AK Party*) IHLs began to revive. AK party carried out a radical change that is closely related with these schools within restructuring the Turkish education system in 2012. Imam Hatip Schools that were mainly closed a result of the introduction of 8 years of compulsory continuous education in 1997, reopened. Also entrance and placement process of the graduates of these schools were reorganized, the students were allowed to enter all departments of the universities without any obstacles.

* All data in this article was obtained from the Imam Hatip Research Project funded by the Center for Values Education. We would like to express our gratitude to the Center for its support and contribution.

** Asst. Prof. Dr., İnönü University, Faculty of Theology, Teacher Training for Religion and Ethics Courses in Primary Schools Department.

*** Research Assistant, İstanbul University, Faculty of Theology, Programme In Philosophy And Religious Studies, PhD Student

In the studies to be carried out on the quality of the education / religious education of the Imam Hatip High School, it is necessary to provide feedback on the current situation concerned with these schools from the partners. As one of these partners, it is important to describe profiles of the students in different situations and consider the factors that affect their academic achievement.

In this sense, it has been found meaningful to describe the religious profile of the students of these schools which offer more religious education in their curriculum than other high school types in order to educate qualified religious officers in terms of variables that are frequently discussed in the society such as school preference reason and university orientation. It is also important to identify students' loyalty to their school in terms of both describing the student profile and estimating the levels of belonging that are effective on academic achievement. Thus, the problem of research is conceived on the relationship between the religious attitudes and school belonging levels of the Imam Hatip High School students and the relationship between these two dependent variables.

Purpose

In this research it is aimed to examine the religious attitudes and school belonging levels of the students of Imam Hatip High School in terms of some variables and to determine the relationship between them.

Method Research Design

Since this study investigated the religious attitudes and school belonging levels of the students of Imam Hatip High School in terms of some variables, it was designed based on a baseline descriptive survey and both comparative and correlation associative models.

Sampling

The classification of Turkey's regions of TÜİK (Turkish Statistical Institute) used to determine the regions that have a higher representation power for the country, and one province from each region selected as sample provinces for the research. On each province, at least two Imam Hatip High School were planned as survey place, but Anatolian and European side of Istanbul were considered as separate samples due to population density. Therefore the sample of the research comprised 3775 students in 26 Imam Hatip High Schools in the 2015-2016

academic year.

Instruments

The data were collected using personal information form, “Ok-Religious Attitude Scale” and “IHL School Identity Scale” originally developed by the researchers. This five-point Likert type scale measures IHL School Identity represented by 15 items under one factor. The factor loadings of the items ranged between .536 and .763, altogether explaining 45.48% of the total variance. Internal consistency analysis revealed Cronbach Alpha coefficients of $\alpha = .797$ for the scale.

Interpreting Data

The data was analysed using SPSS 22.0. In the interpretation of the data were analyzed using mean scores, standard deviation. Besides correlation test, t test, variance analysis (ANOVA) and LSD post hoc test have been used in order to determine whether there is a significant relation among the religious attitudes and school belonging levels of the students of Imam Hatip High School.

Results

As a result of the research, it was determined that there is a significant relationship between religious attitudes and school belonging levels of the students of Imam Hatip High School and these levels differ in terms of province, gender, class, the reason of Imam Hatip High School preference and the field they want to study in university.

40.3% of the Imam Hatip High School students stated that they prefer their schools according to their own wishes and 36.8% of them were mostly influence according to the wishes of their families. 22.9% of the students pointed out other options. In the light of these results, it is understood that most of the students' preferences to study in Imam Hatip High Schools are influenced by their own wishes and family wishes.

Regarding the religious attitudes of the students of Imam Hatip High School; Information and relationship sub-dimensions were found to be “very high”, and emotional and behavioral sub-dimensions were found to be “high”. According to this, it is understood that the level of knowledge about religion and the relations with God are at a very high level while the effect of religious attitude on behaviors and emotions is not “very high” but “high”.

Also it has been determined that the school belonging level of the Imam Hatip High School students is high. However, according to the total ratio of religious attitude, school belonging rate was lower.

A positive correlation was found between the two variables according to the correlation analysis conducted to determine the relation between the religious attitudes and the school belonging levels of the students. According to this, while the school belonging level of the students increases, religious attitude increases, or while the religious attitude increases, the level of school belonging also increases.

According to the province variable, the students who are studying in Istanbul and Ankara have higher school belonging levels than the students studying in other provinces; It was found that the students who participated in the research in Iğdır and Antalya had a lower level of religious attitude than the students in the other provinces.

Keywords: Imam-Hatip High School Students, Religious Attitude, Sense of School Belonging